

ב. גיוס 3,000 מתנדבים על נשקם מכל ארצות ערב, כאשר כל ארץ אחראית לצידוד מתנדביה, וארגונים במחנות בסוריה ובירדן. ג. הקצבת מיליון לירות.

החל מהראשון בדצמבר 1947 נקראה מסגרת המתנדבים "צבא ההצלה".

ב-16 באוקטובר 1947 הוחלט על עיכוב כל השחרורים ביחידות הצבא הסורי, ובמקביל נערך מבצע איסוף נשק ותחמושת מיחידות סדירות ולא סדירות. הנשק שנאסף נמסר למתנדבים הערביים, שהתרכזו כאמור במחנות קטנא. הללו אורגנו בשבעה אגדים, מהם שלושה סוריים, שלושה עיראקיים ואחד פלסטיני.

האגדים הסוריים הונהגו על-ידי קצינים סוריים סדירים על-פי החלוקה הבאה:

א. אגד הירמוך הראשון הופקד על האזור שבין ג'נין לבית-שאן.

ב. אגד הירמוך השני – על האזור שבין צפת לעכו ונצרת.

ג. אגד הר הדרוזים – על אזור הגליל העליון.

ד. פלוגת חלב – על אזור ירושלים.

כמו-כן נשלחו מסוריה מספר תותחים לגליל וסוללת תותחים לאזור ער-הגיא ולטרון. תחת פיקוד קצינים סדירים סוריים. כוחות אלו, בלוויית מתנדבים נוספים, החלו להיכנס לארץ-ישראל בראשית שנת 1948, ובתוכם כ-40 קצינים סוריים.⁴

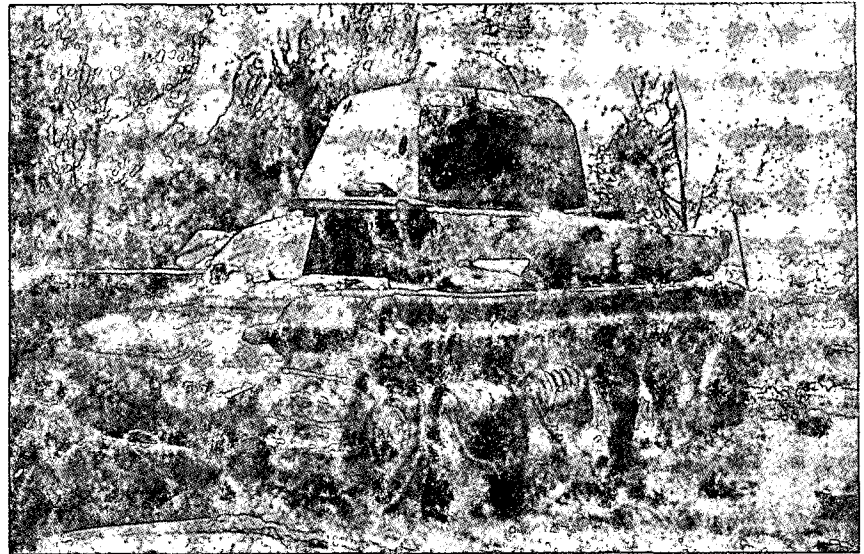
תכניות הפלישה

ב-16 בפברואר 1948 הוקמה מפקדה ערבית כללית בורקא אשר בירדן בראשות אלוף אסמאעיל צפוט. ב-23 בפברואר נערך כינוס שרי החוף וההגנה הערביים, והוחלט כי אין מנוס מפלישת הצבאות הערביים לארץ-ישראל לשם הצלתה. על הרמטכ"לים הערביים הוטל להוציא החלטה זו לפועל. ב-30 באפריל 1948 נערכה ישיבת הרמטכ"לים בורקא, ובמהלכה דנו ערכה ישיבת הרמטכ"לים לשחרור פלסטין. הוחלט כי יש צורך שש דיביזיות בסיוע שש טייסות קרב, וכי כוחות אלו יוטלו מכל גבולות מדינות ערב הגובלות בארץ-ישראל לשחרור וטיהור האדמות המקורשות מהארגונים הציוניים.

בישיבה נוספת שנערכה בדמשק הציג הרמטכ"ל הסורי את תכנית הפלישה שלו:

א. יחידות הצבא הסורי והלבנוני תת-קופנה בציר החוף, במטרה לנתק את דרכי התחבורה של היהודים בין החוף לפניס הארץ באזור הגליל וחיפה, ולמנוע מאספקה ימית להגיע אל ארץ-ישראל. בהמשך הכוונה היא לניתוק החולה וטבריה מהחוף, השתלטות על הגליל-העליון, כולל צפת, ואחר-כך איגוף בכיוון נצרת במגמה ל-התאחד עם צבאות עיראק וירדן.

ב. צבאות עיראק וירדן ינעו מעמק הירדן בכיוון החוף, תוך השתלטות על בית-שאן ונצרת, ואחר התקפה בכיוון נתניה תוך איחוד עם הצבא הסורי והלבנוני.

הצבא הסורי במלחמת 1948

אמין אל-נפורי

כטיבה מרחבת הורכבה משני אגדי חי"ר, אגד שריון ואגד חת"ם ומנתה 1,500-1,800 איש. אגד חי"ר הורכב משלוש פלוגות חי"ר ופלוגה נלווית (350-450 איש) וממספר מרגמות 60 ו-81 מ"מ. אגד השריון כלל שתי פלוגות משוריניים ופלוגת טנקים ומנה 450 איש. האמל"ח שהיה ברשות הצבא הסורי הורכב מעוזבות המנדט הצרפתי, ולמרות מספר ניסיונות (שנעשו בשנים 1945-1948) לא הצליחו הסורים לרכוש נשק חדש אחר. אמל"ח השריון כלל: משוריני "דורג", חמושים במקלעון, משוריני "מארמון", טנקי "רנו" ומספר זחלים. נשק החת"ם כלל תותחי 75 מ"מ, תותח הררי 105 מ"מ ותותחי 75 מ"מ על שרשראות. (נלקחו בחלקם מהצבא הלבנוני). נשק החי"ר כלל: רובים (8 ו-7.5 מ"מ), מקלעים (8 ו-7.5 מ"מ), מרגמות (60 ו-81 מ"מ), תותח נגד טנקים (25 מ"מ), רימונייד להגנה והתקפה ומוקשים אנגי-ליים. כמו-כן היו ברשות הצבא הסורי 12 מטוסי "הרווארד" לאימונים, אשר הורכבו עליהם מקלעים.²

ההכנות למלחמה

בישיבת הליגה הערבית ב-7 באוקטובר 1947 הוחלט על ריכוז הכוחות הסדירים הערביים בגבולות ארץ-ישראל ועל הקמת ועדה צבאית בראשות אלוף אסמאעיל צפוט בדמשק. במחנות קטנא, ליד דמשק, נפתחו קורסים למתנדבים בהשתתפות אלף צעירים פלסטיניים.³

ב-17 בדצמבר 1947, בעקבות החלטת החלוקה באו"ם, החליטה הליגה הערבית על הפעולות הבאות:

א. העברת 10,000 רובים ממדינות ערב לרשות הוועדה הצבאית.

לעתים רחוקות ביותר מתפרסמים מאמרי זיכרונות של אנשי צבא סוריים, בפרט בנושא מלחמת הע-צמאות. בכתב העת "אל-פכר אל-עסכרי" ("המחשבה הצבאית"), היוצא מטעם המנהלה הפוליטית בצבא הסורי, פורסם בגיליון חודש יולי 1979 מאמר בשם "הצבא הסורי בארץ-ישראל בשנת 1948" מאת אמין אל-נפורי, מוסלמי סוני וליד 1921, המשמש כיום כעיתונאי ופרשן צבאי, ואשר כיהן כסגן הרמטכ"ל בסוף שנות ה-50 וכשר בתקופת האיחוד עם מצרים. בשנת 1948 היה אמין אל-נפורי קצין בדרגת סגן בתפקיד מפקד פלוגת טנקים.¹ להלן עיקרי דבריו של המחבר המועלים במאמר האמור.*

הצבא הסורי ערב המלחמה

בתחילת שנת 1947, כשנה וחצי לאחר סיום המנדט הצרפתי וארגונו מחדש של הצבא הסורי כצבא ריבוני, כלל הסד"כ הסורי את היחידות הבאות: שלוש טיבות מרחביות (בתוכן: שבעה אגדי חי"ר, שני אגדי חת"ם, שלושה גדודי פרשים, שתי פלוגות משוריניים, פלוגת טנקים אחת ושתי פלוגות הובלה ושירותים). שני גדודי פרשים, שלוש פלוגות כוחות-המרכז ופלוגת תעופה אחת. סך-הכל מנה הצבא הסורי 9,376 אנשי צבא, בתוכם 297 קצינים.

* עיכד והוסיף הערות – מ"ג

ג. הצבא המצרי ינוע מסיני ועזה בציר החוף במטרה להגיע לתל-אביב. תכנית זו לא התקבלה, מאחר שהפיקוד העליון הועבר למלך עבדאללה. התכנית שנתקבלה קבעה את מועד הפלישה ל-15 במאי, עם יציאת הכוחות הבריטיים:

א. הצבא הלבנוני ינוע על ציר החוף מראש-הנקרה לכיוון עכו.

ב. הצבא הסורי יתקוף באזור החולה מכיוון באניאס ומגשר בנות-יעקב בכיוון צפת ונצרת.

ג. הצבא העיראקי יתקוף מעמק הירדן בכיוון בית-שאן ועפולה.

ד. הצבא הירדני יפעל באזור ירושלים ושערי-הגיא ויתאחד עם יחידות מצריות באזור חברון.

ה. הצבא המצרי ינוע מרפיח ועוג'ה אל-חפיר בכיוון עזה וציר החוף בכוונה לנתק את הגב.

כאשר יפגשו הצבאות הסוריים והעיראקיים בעפולה, ינועו יחד בכיוון החוף, כדי לחצות את ארץ-ישראל בחוף הים באזור נתניה.

תחילת המלחמה

באפריל 1948 נקרא מפקד חטיבה 1, אל"מ עבד-אל-והאב חכים, אל שר ההגנה הסורי ונצטוו להכין את החטיבה לפלישה לארץ-ישראל. למרות טענת המח"ט, כי החטיבה אינה כשירה מבחינת ציוד וסדר"כ, נאמר לו כי תאריך הפלישה הוא 15 במאי. ב-2 במאי נצטוו המח"ט להתכונן לנוע בכיוון צפת בציר דמשק-צור-בנת-ג'יביל-מאלכיה.

סדר"כ החטיבה שהייתה ערוכה במחנות קטנא היה: פלוגת מפקדה, שני אגדי ח"יר (כשבכל אחד מהם שלוש פלוגות), אגד חת"מ (שלוש סוללות תותחי 75 מ"מ), אגד שריון (שתי פלוגות משוריניים "מארמון" ופלוגת טנקי "רנו"), חוליית קשר וחוליית הנדסה. סה"כ מנתה החטיבה 1,811 קצינים וחיליים. תחמושת החטיבה כללה: מנת אש אחת לחייל ח"יר ו-100 פגזים לכל תותח. ב-13 במאי, בעקבות הגעת צו התנועה, החלה החטיבה לנוע בציר המתוכנן, בכוונה להגיע לאזור הריכוז בדרום לבנון עד שעות הצהריים של 14 במאי. ישיבת מפקדים נקבעה לשעה 1300 בעיתרון.

בשעה 0200 לפנות בוקר ה-14 במאי התקבלה בחטיבה הוראה בדבר שינוי כיוון ההתקפה, וכי על החטיבה לפלוש לארץ-ישראל דרך צמח. הכוחות הוחזרו בדרך הקצרה של מרג'יעין-קונייטרה-פיק. מפקדת החטיבה התמקמה במורעת עזאל-דין בשעות הערב של 14 במאי, ושאר הכוחות הגיעו עד שעה 0400 לפנות בוקר 15 במאי, כאשר הטנקים הגיעו רק כעבור 36 שעות. בהתאם לתכנית החלו יחידות אגד הח"יר הראשון לנוע בשעה 0100 של בוקר ה-15 במאי, ובשעה 0230 השתלטו על כפר אל-סמרה לחוף הכנרת וכן על הרמה אשר מדרום לכפר, הידועה בשם ג'יג 98. לאחר

מכן, בחיפוי אש ארטילרית, נכבשה תחנת ה"קרנטינה", ולאחריה — המחנה הנמצא במרחק 500 מ' ממזרח לצמח.

כיבוש צמח

במהלך 16 במאי ערכו יחידות אגד הח"יר השני, בסיוע אגד הח"יר הראשון ופלוגת משוריניים, מספר ניסיונות לחדור לכפר צמח, אך ללא הצלחה. למפקדת החטיבה הגיעו באותו יום נשיא הרפובליקה, ראש הממשלה ושר ההגנה. הועלתה הצעה לכבוש את שער הגולן לפני צמח, אולם המח"ט העדיף לכבוש ראשית כל את צמח, בשל שליטתה על דרך האספקה היחידה לאזור. ב-17 במאי נערכה ישיבת מפקדים ותצפית על אזור ההתקפה ונלמדו לקחי חוסר שיתוף הפעולה ותיאום התנועה והאש שבין הח"יר לבין השריון. ב-18 במאי בשעה 0430 החלה ההתקפה של החטיבה, כאשר היא מתוגברת בשתי מחלקות קומנדו מגדוד הפרשים של קונייטרה. לאחר הפגות ריכוך קצרה של 10 דקות החלה תנועת הכוחות, כאשר בראש נעו המשוריניים והטנקים ומאחוריהם אגד ח"יר 1, אשר נע בכיוון דרום כדי לבצע איגוף. במקביל פנה אגד הח"יר השני לתקוף מצפון לצמח, בעוד מספר מטוסים מפציצים את עורף האויב למניעת אספקה. בשעה 0815 הושלם כיבוש צמח, לאחר שנכבשה גם תחנת המשטרה הבריטית המבוצרת, בעיקר הודות לתותחי 40 מ"מ של משוריניי "מארמון". החפ"ק החטיבתי, שהתמקם בג'יג 98, תיאם היטב את פעילות הכוחות השונים. לאחר הכיבוש נצטוו הכוחות לארגן קו הגנה מתאים לבלימת התקפת נגד. בצהריים ביקר נשיא הרפובליקה בג'יג 98, וכאשר שמע כי עד כה נורו 400 פגזים, ביקש לחסוך בפגזים, היות שהמלחמה עתידה להימשך, לדבריו, עוד שישה חודשים...

באותו זמן הוחלט, כי החטיבה השנייה תכבוש את קבוץ עין-גב. במקביל תוגברה החטיבה הראשונה באגד ח"יר שלישי, אשר הוכן כעתודה ליד החפ"ק החטיבתי וכקו מגן ימני. צעד זה היה במקומו, היות שלפנות בוקר ה-19 במאי נהרפה באגף הימני של החטיבה התקפת נגד של היהודים, שלוותה בהפגות מרגמות.

ההתקפה על הרגניות

באותה עת קיבל המח"ט הוראה להזדרז ול-הגביר פעילותו, ולאור זאת הוכנה תכנית לכבוש את שתי הרגניות. באותו יום (19 במאי) נשלחה פלוגת ח"יר מתוגברת באנשי הנדסה להשתלט על שער הגולן ומסדה, שנעזבו על-ידי היהודים, ואשר הוחל כביזותם על ידי בירואים. בינתיים חזרו היהודים והתבססו ביישובים אלו, והיחידה חזרה על עקבותיה.

בתכנית ההתקפה על הרגניות הוטל על הצבא העיראקי, אשר חלק מיחידותיו היו ערוכות בקרבת מקום, לתקוף את האגף

הימני של היהודים ולסייע באש ארטילרית ומטוסים — במיוחד כנגד הארטילריה היהודית בעורף — וכמובן לאבטח את האגף השמאלי של הסורים.

ההתקפה על הרגניות, אשר החלה בשעה 0400 של יום 20 למאי, נכשלה בשל אש חזקה של המגינים (במיוחד תותחי 20 מ"מ ומרגמות 120 מ"מ). היהודים הבעירו בלהבירים שדות יבשים ונעזרו גם בצלפים על צמרות עצים. בשעות הצהריים נסוגו הכוחות הסוריים ונערכו לקו הגנה בקו אל-סמרה, בג'יג 98 וחוף מזרח הכנרת, וזאת עד הסכם שביתת הנשק. עד אז ניסו כוחות יהודיים לתקוף כוחות אלו בלילה, אך ללא הצלחה. הסיבות לאי ההצלחה בגזרה זו נבעו מהגורמים הבאים:

- הכוחות הסוריים לא היו מוכנים, ולא הכירו את האזור.
- האזור היה מבוצר היטב על-ידי הבריטים עוד משנת 1942, כאשר חששו מהכיבוש הגרמני.
- הציוד של הכוחות הסוריים וחימושם לא התאים לשטח מבוצר זה.
- חוסר התיאום והתקשורת בין היחידות שלחמו.
- חוסר תיאום ושיתוף פעולה עם הצבא העיראקי.

בידי הסורים נפלו שלל תותח 20 מ"מ, מספר מרגמות אנגליות ובזוקות, כאשר אבדות היהודים מוערכות ביותר מ-120 הרוגים ומספר שבויים. אבדות הצבא הסורי הסתכמו ב-38 הרוגים ובשני טנקים. ב-22 במאי התפטר שר ההגנה, והודחו הרמטכ"ל ומפקדי חטיבות 1 ו-2. כן הוחלפו מרבית מפקדי יחידות המשנה. למחרת מונה רב-אלוף חסני זעים כרמטכ"ל, אל"מ אנור בנוד — כמח"ט 1, אל"מ תופיק בשור — כמח"ט 2, וסא"ל עמר ח'אן תמר — כמפקד אגד השריון.

הקרב על משמר-הירדן

מעתה הופנתה תשומת הלב לגזרה המרכזית ולכיוון תקיפה חדש — בין גשר בנות יעקב לבאניאס. לצורך זה הועתקו חלק מהכוחות מדרום רמת הגולן למרכזה. התכנית הכללית הייתה לתפוס ראש גשר בעמק הירדן המרכזי, וממנו לנוע בציר משמר-הירדן-ראש-פינה-צפת ולהתאחד שם עם כוחות "צבא ההצלה", אשר פעלו בגליל-העליון.

ב-5 ביוני חדרו מספר יחידות ח"יר לעמק-הירדן והחלו בתקיפת משמר-הירדן בחיפוי ארטילרי. התקפה זו נסתיימה בשעות אחה"צ בכישלון, בשל האש העזה של המגינים. הכוחות הסוריים נסוגו לאחר שסבלו למעלה מעשרה הרוגים. ההתקפה השנייה בוצעה על-ידי החטיבה השנייה; היא החלה בליל 8 ביוני, והפעם הסתיימה בכיבוש היישוב ותפוסת 40 שבויים שהועברו לבית המכס. ב-9 ביוני עם בוקר החלה התקפת נגד יהודית שנמשכה כל

היום. הרמטכ"ל הסורי, אשר ישב בחפ"ק החטיבתי בבית המכס, הורה לתגבר את יחידות החי"ר שהחזיקו במשמר-הירדן בפלוגת טנקים, אשר הייתה ערוכה בכפר נפח.⁵ הטנקים הצליחו לחצות את נהר הירדן, למרות שהיהודים גרמו להצפת אפיק הירדן על-ידי פתיחת סכרי ברכות הדגים בעמק החולה, אולם משאיות התחמושת נסחפו בזרם. הטנקים התפרסו מדרום למשמר-הירדן, ותפקידם היה לסייע בתקיפת החי"ר על תל אבו-ריש. הטנקים לא הצליחו לנוע הרבה בשל השטח הבולתי המסולע ובשל מיקושים. רק טנק המ"פ הצליח להגיע לתל יחד עם מספר חיילי חי"ר. התל עצמו פונה על-ידי היהודים, ותגבורת שלהם שהגיעה באוטובוס וב-משאית נהרפה וספגה אבדות.

ב-11 ביוני נסוגו הטנקים כדרישת מפקד הפלוגה, אשר חשש מהיחשפותם בקו הראשון. תוך כרי הנסיגה הופגזו הטנקים בכוזקות "פיאט" מטווח קצר והצליחו להתחמק גם ממארבים של בקבוקי מולוטוב. בשעות הצהרית נגמר הקרב, ועל שטח של 400 x 500 מטר נותרו לא פחות מ-120 גופות של יהודים, מפוזרות בין הגדרות, כשמפיהם נודף ריח היין, אשר היהודים היו נותנים לחייליהם בעת הקרב. באותו יום הוכרזה שביית הנשק הראשונה בין הערבים ליהודים.⁶

בראש הגשר, באזור משמר-הירדן, החזיקו שלושה אגדי חי"ר ואגד שריון, סה"כ כ-1,500 חייל. ב-10 ביולי נפתחה התקפה יהודית בהפגזות מרגמות, רקטות ותותחים מקוטר 77 מ"מ. היהודים תקפו עם 12,000 חייל ו-400 כלי רכב בשני כיוונים: מחניים-תל אבו-ריש, מזרעת חירי-בית המכס הסורי. כוונתם הייתה לחצות את נהר הירדן ולהשתלט על אזור בית-המכס ולחסום את דרך הנסיגה מכיס משמר-הירדן. ב-11 ביולי בבוקר פתח הצבא הסורי במתקפת נגד והדף את התוקפים היהודים שנפוצו לכל עבר. ב-11 ביולי ניסתה פלוגת משמר-המדבר לתקוף את דררה, אך נסוגה. ב-16 ביולי נערכה התקפה על עמדות היהודים בדרום-מערב החולה. ההתקפה הצליחה, והכוח הקדמי הגיע עד שערי איילת-השחר, אך שם נעצרה. ב-17 ביולי נערכה התקפה באזור תל-עזיזיאת על-ידי החטיבה השנייה, אשר הניסה את המגינים היהודים אשר היו ערוכים בעמדות על התל.

בעוד שאצל הכוחות הסוריים הלכה ואזלה התחמושת הדרה, קיבלו היהודים בזמן שביית הנשק כמויות רבות של נשק, בין השאר מטוסי בי-20 אמריקניים; מטוסים אלו תקפו מספר פעמים את אזור משמר-הירדן מבלי שגרמו כל נזק ממשי, למרות שנשארו עמם פצצות של 100-200 ק"ג. אחד הרברים המפליאים היה – חוסר התיאום שבין יחידות הצבא הסורי במשמר-הירדן לכוחות-ההצלה בגליל, אשר היו במרחק 12

ק"מ בלבד מהכוחות הסוריים הקדמיים. כוחות-ההצלה מהגליל-העליון ודרום-לבנון נסוגו בראשית חורף 1948 והתרכזו באזור פיק ברמת-הגולן, שם נערכו גם כוחות סעודיים ותימניים.

על חוסר שיתוף הפעולה הבין-ערבי מעיד אף מה שאירע בכיס פלוגיה. כאשר כותרו הכוחות המצריים בכיס פלוגיה, נתבקשה הממשלה הסורית לסייע בהסרת המצור. הוקם כוח ממונע מיוחד שכלל שני אגדי חת"ם, פלוגת משוריינים ופלוגת הנדסה בפיקודו של אל"מ פוזי סלו. הכוח היה מצויד היטב, רכביו קיבלו מספרים וסימני זיהוי מיוחדים, והיה מוכן לנוע הדרך דרעא-עמאן-ירושלים-חברון לפלוגיה, או לם החיכוכים הפוליטיים עם ממשלת ירדן מנעו את כניסת הכוחות הסוריים לירדן.

לקחי המלחמה

על שיטות הלחימה של היהודים בהתקפה ובהגנה ועל הלקחים שניתן להפיק מכך:⁷ **התקפה:** מתחילה בדרך כלל בשעות הלילה המאוחרות בירי מרוכז על המטרה; הכוחות התוקפים מתקרבים עד למרחק 100 מטר מהמטרה ואז פורצים החיילים החמושים במקלעי טומיגן. נקודות החולשה של ההתקפה אצל היהודים הן באש לא יעילה ולא מכוונת, וכן כעובדה שהיחידות המשתתפות בהתקפה נאספות קודם לכן מאזורים שונים, ולכן האנשים אינם מכירים את האזור. כדי לבלום התקפה מעין זו יש לדאוג למורל גבוה אצל הלוחמים, ליחסי אימון בין מפקד לחייליו ולהכרה טובה של השטח והאמלי"ח; בצד זה יש לבצע ירי רק ממרחקים יעילים, להשתמש בנשק נגד-טנקי (מקוטר 40 מ"מ ומעלה), לעשות שימוש נכון באש מרגמות, לצייד את המגנים ברימוני יד להגנה מטווח קצר, לדאוג לגידור ולמיקוש סביב לעמדות; כמו-כן יש לדאוג להכנת עתודה למתקפת נגד, בצד החלפת כוחות מגנים, המומתשים בהתקפות לילות, כל 3-4 ימים.

הגנה: היהודים מתבססים בדרך כלל על נקודות מבוצרות, ולא על קווי הגנה עם עומק. רק בתוך היישובים מתבססת ההגנה על שדות מוקשים, גדרות תיל ועמדות מבוצרות המוסוות על-ידי צמחייה והמ-חבורות ביניהן בתעלות קשר. המיוחד בעמדות אלו הוא כושר עמידותן הטוב למרות מיעוטן. תפקיד המגנים היהודיים הנו לעכב כוחות תוקפים עד להגעת עתודות מאזורים שכנים.

כדי להתגבר על ההגנה היהודית יש לבצע, ראשית, תצפית טובה על הנקודה, בצד שימוש נכון בכל היחידות התוקפות ונשקן בעת ההתקפה; במיוחד אמורים הדברים לגבי הצורך בהפעלה נכונה של הטנקים, אשר זקוקים לסיוע חי"ר ואינם יכולים להילחם לבדם. בזמן התקפה על יישוב מבוצר, יש לרכז את ההתקפה על נקודה אחת, ליצור פרצה ולחדור מבערה

לתוך היישוב, ולאחר מכן לפתוח במרדף אחר האויב הנסוג, ולא לאפשר לו להגיע ליישובים סמוכים. נוסף לכך, יש למנוע הגעת תגבורות למגנים, לעשות שימוש באמצעים למעבר שדות מוקשים ולראווג לפינוי רפואי נאות, למנוחה ולתחזוקה תקינה ליחידות בין הקרבות. כמו-כן יש להסוות את ההכנות להתקפה מעיני האויב, לבחור במועד מתאים להתקפה, ולבצע ירי חת"ם יעיל לריכוך.

אחרית דבר

עם חתימת הסכם שביתת הנשק בין ישראל לסוריה ברודוס ב-21 ביולי 1949 הוכרזו אזורים באניאס, דררה, משמר-הירדן, בטיחה, עין-גב וצמח כאזורים מפורזים מנשק, כשמשיני צדיהם נקבעו אזורים הגנה עם אמלי"ח מוגבל. בהתאם לכך נקבעה היערכות היחידות הסוריות, אשר השלימו את היערכותן עד 20 בספטמבר. ב-2 בנובמבר נסוגו הכוחות הסוריים מאזור משמר-הירדן בהתאם להסכם שביתת הנשק.

אבדות הסורים במלחמה היו כדלקמן: באזור הגליל וירושלים – 25 אנשי צבא, באזור צמח – 45, משמר-הירדן – 120 ובתל-עזיזיאת – 60. נוסף לכך נהרגו 16 אנשי צבא ממוקשים, 14 – מתאונות רכבים, ושלושה – מפגיעות מטוסים. בין ההרוגים היו 24 קצינים.

1. ביתר הרחבה על אמין אל-נפורי ותקופתו ראה: פטריק סיל, סוריה – מאבק אל הצמרת, תל-אביב, מערכות, 1968, עמ' 340-360; אליעזר בארי, הקצונה והשלטון בעולם הערבי, ספרית פועלים, 1966, עמ' 97-104.
2. השווה הסד"כ המופיע אצל אגרא, צבאות הערבים בימינו, מערכות, 1947, עמ' 74-77.
3. הצבא הסורי אכן ריכז את כוחותיו באזור הגבול ואף ביצע תמרון רב היקף, ראה אגרא, שם, עמ' 83-86, 89-95.
4. כבר בחודש דצמבר 1947 התפטרו כמה קצינים סוריים מהצבא כדי להצטרף לשורות "צבא-ההצלה" של קאוקג'י, ביניהם כמה מבוגרי קורס הקצינים מחזור 47/46 מביה"ס לקצינים בחומץ; מחזור זה הופסק בדצמבר 1947, ובוגריו הצטרפו כאמור גם ל"צבא-ההצלה". סוריה, אל-ג'רידה אל-רסמיה, שנת 1947, עמ' 1876.
5. על פלוגה זו פיקד המחבר, אמין אל-נפורי.
6. כבר במאי 1955 פרסם המחבר זיכרונות מפורטים על קרב משמר-הירדן, במסגרת גיליון מיוחד שהוציא כתבי-העת הצבאי הסורי "אל-גינדי" ("החייל") לזכרו של סגן הרמטכ"ל דאן, ערנן מאלכי, שנרצח על רקע פוליטי. ערנן מאלכי היה בשנת 1948 בדרגת סרן ופיקד על פלוגת החי"ר אשר כבשה יחד עם פלוגת הטנקים של אמין אל-נפורי את תל אבו-ריש. בזיכרונות האמורים מחלק המחבר שבחים רבים לעצמו ולערנן מאלכי – תופעה שאינה מופיעה כלל במאמר הנוכחי; ראה אל-גינדי, 5.5.1955.
7. על-פי דו"ח אשר הגיש המחבר, כמפקד פלוגת טנקים, בדצמבר 1948, בעקבות הידרשותם של כל מפקדי יחידות הצבא הסורי להגיש דו"ח מסכם ולקחים.